

Tillæg til Vore Kirkegårde bind 19 nr. 8

Foreningen for kirkegårdskultur

Nye medlemmer

Afdeling D.

Bergens begravelsesvæsen, Norge.

Bygartneren i No, Norge.

Jubilæum

Den 2.1.1958 fejrede ved en stor fest kirkegårdsinspektør *Jens Gravesen* i Svendborg sit 40-års jubilæum for ansættelse ved denne bys kirkegårde og blev stærkt hyldet fra mange sider. Når vi ikke har kunnet meddele noget om dette jubilæum forud, er det fordi Gravesens beskedenhed bl. a. ytrede sig i et forbud imod al omtale. Vor skriftlige tak og hyldest kommer således bagud, men lad os alligevel minde om, at Gravesen i 1921 var medstifter af foreningen for kirkegårdskultur, — er det eneste af samme forenings bestyrelse fra denne tid, — har været medlem af Vore Kirkegårdes redaktionsudvalg siden 1926, — er formand i kirkegårdssektionen af fællesrådet for havekultur og landskabsgartneri, — var primus motor i stiftelsen af foreningen af kirkegårdsinspektører m. v. og er nu denne forenings æresformand, — ja han har og har haft endnu flere tillidshverv, derunder også været menighedsrådsmedlem. Til vore mundtlige ønsker af den 2.1. føjes de skriftlige om, at han endnu i en årrække må kunne røgte sin gerning og være noget for kirkegårdskulturens fremme.

Udnævnelse

Til inspektør ved Københavns Assistens kirkegård er udnævnt den hidtidige overgartner, cand. hort. *Henry Nielsen*. Til lykke!

International konkurrence

om mindesmærke i Auschwitz er udskrevet. Afleveringsfrist 15/3 1958. Program til gennemsyn i danske arkitekters landsforbunds sekretariat, Bredgade 44, Københ. K. Program m. bilag kan rekvireres hos Comité International d'Auschwitz, Weigandhof 5, Wien X, Østrig.

På finansloven

Af de i finanslovsforslaget 1957/58 opførte poster kan formentlig i særlig grad de nedenævnte interessere vore læsere, — idet vi erindrings om, at det opførte er *forslag*, som der siden skal tages stilling til i folketinget.

Under prgf. 9 ministeriet for Grønland er for første gang opført et beløb til kirkegårde (kr. 40,000), og i en anmærkning hedder det, at en lang række kirkegårde i Grønland kræver betydelige vedligeholdelsesarbejder for at blive sat i sømmelig stand. Til absolut nødvendige dræningsarbejder og til nyindhegning af kirkegårdene vil der efter det nu foreliggende skøn medgå 200—250,000 kr., og der ønskes indtil disse arbejder er udført anvendt 40,000 kr. årligt. Landsrådet har i en telegrafisk henvendelse efter forhandlinger på landsrådsmødet i 1957 understreget nødvendigheden af de betydelige udgifter til istandsættelse af kirkegårdene.

Under prgf. 19 kirkeministeriet figurerer selskabet for kirkelig kunst med et tilskud på kr. 4,000, mens foreningen for kirkegårdskultur har 1,000. Til vedligeholdelse af tyske soldaters samt tyske og andre flygtnings grave i en fredningsperiode er foreslået kr. 14,397,—, og til vedligeholdelse af ikke-tyske flygtnings grave på Bispebjerg, Sundby og Vestre kirkegårde kr. 20,505,—. Til drift og vedligeholdelse af Mindelunden i Ryvangen kr. 63,000.

Under prgf. 21 forsvarsministeriet er ansat kr. 17,000 til vedligeholdelse af militære gravsteder og mindesmærker, og under prgf. 22 kr. 1600 til vedligeholdelse af gravsteder på de tidligere dansk-vestindiske øer.

Fra danske dagblade

1 $\frac{1}{2}$ % Socialdem.: Brøndbyøster mhsr. vil købe 4 td. l. i nærheden af den nuv. kgd. til indretning af ny kgd.

2 $\frac{1}{2}$ % Socialdem.: I morgen indvies kapel på Birkholm kgd. ved provst *Strunge* (jevnf. VK s. 66—68).

2 $\frac{1}{2}$ % Silkeborg Avis: Udvalgt af Linå kgd. udliciteret og under fornøden approbation overdraget anlægsgartner *G. Knudsen*, Ry, til c. kr. 84,000, (havearkitekt *Johannes Tholle*).

1 $\frac{1}{10}$ % Herning Folkebl.: Simmelkær kgd. er i sommer blevet reguleret af anlægsgt. *Johs. Jensen*, Asp.

2 $\frac{1}{2}$ % Roskilde Tid.: Skovvejens kgd. i Ballerup udvides ved køb af jord for 90,000 kr.

4 $\frac{1}{10}$ % Sydsjællands Venstrebl.: den nye kgd. med kapel i Næstved kommer til at koste kr. 8—900,000 (havearkitekterne *Boye & Preisler*).

5 $\frac{1}{10}$ % Socialdem.: Den ny kgd. i Glostrup vil få en egenartet karakter med servitutter for mindesmærker, fællesgrav for kister m. m.

$\frac{1}{10}$ Socialdem.: Gladsaxe får areal til udv. af kgd. (havearkitekterne *Boye & Kiær*).

$\frac{1}{10}$ Ny Tid: Nørre-Sundby og Sundby-Hvorup kommuner er gået sammen om anlæg af centralkgd. til c. 30,000 gravsteder i Nr. Uttrup (havearkitekt *Johannes Tholle*).

$\frac{3}{10}$ Berlingske Tid.: Billedhugger *Kvederis* arbejder på to symbolske skulpturer til Annexkgd. i Nakskov.

$\frac{1}{10}$ Socialdem.: Lyngby-Tårnbæk kommune har bevilget kr. 25,000 til nyt indgangsparti til centralkgd. og kr. 16,000 til en planteskole stds. (ark. *Iversen & Plum*).

$\frac{1}{10}$ Aftenbl.: Der ønskes kr. 75,000 bevilget af kommunen til udv. af Søllerød kgd.

$\frac{2}{10}$ Nordsjælland: Planer om kombination af kirke, kgd. og krematorium i Hillerød.

$\frac{2}{10}$ Berl. Aften: De Dødes Dag (*Buus Johansen*), om allehelgensdag.

$\frac{3}{10}$ Frit Folk: Hover kgd. er snart belagt, — ny kgd. påtænkt i Grejsdalen.

$\frac{3}{10}$ Vestkysten: Den ny kgd. i Varde klar inden et år (havearkitekt *S. A. S. Christiansen*, jevnf. VK. s. 73—77).

$\frac{2}{11}$ Demokraten: Udv. af Risskov kgd. påtrængende.

$\frac{5}{11}$ Vejle Amts Folkebl.: Hornstrup kgd. er udvidet.

$\frac{5}{11}$ Silkeborg Avis: Hørup kgd. er blevet reguleret (anlægsgt. *Bjerring*, Almtoft).

$\frac{6}{11}$ Vejle Amts Folkebl.: Der arbejdes med planer om en tredje kgd. i Brande.

$\frac{6}{11}$ Holbæk Amtstid.: Udv. af Jyderup kgd. koster kr. 85,000 (konsulent *Bækhoj*).

$\frac{8}{11}$ Venstres Folkebl.: Nordrup kgd. reguleres (konsulent *Bækhoj*).

$\frac{9}{11}$ Berl. Aften: Kk. Såby kgd. er udvidet (graver *Villy Vesthøve*).

$\frac{9}{11}$ Information: Der klages over forholdene ved Grønlands kgd. (jevnf. tillægss. 57).

$\frac{13}{11}$ Amtsbladet: Holstebro ny kgd. skal snarest anlægges ved Viborgvej (kommunegartner *Walbjørn Christensen*).

$\frac{14}{11}$ Fåborg Folketid.: Betydelig Udvidelse af Egense kgd. (insp. *J. Gravesen*).

$\frac{15}{11}$ Sjællands-Posten: Slagelse skal have ny kgd. (kr. 24,000).

$\frac{16}{11}$ Holbæk Amtstid.: Fårevejle kgd. reguleret (kr. 24,000).

$\frac{17}{11}$ Vendsyssel Tid.: Tyske krigerkrave i Vendsyssel samles i Fr.havn.

$\frac{2}{12}$ Nordsjælland: Stor udv. af Tibirke kgd. (havearkitekt *Johannes Tholle*).

$\frac{5}{12}$ Jydske Tid: Brørup kgd. skal udvides med c. $\frac{1}{2}$ td. l. (kr. 5,500).

$\frac{8}{12}$ Fyns Socialdem.: Kgd. i Odense er nær det forbilledlige.

$\frac{1}{12}$ Roskilde Soc. Dem.: Karlslunde vil gennemføre kapel (arkitekt m.a.a. *Minor Plum Tholle*) og kgds. udv. (havearkitekt *Johannes Tholle*).

$\frac{1}{12}$ Fr.borg Amts Avis: Asminderød kgd. skal udvides.

Fra norske dagblade

$\frac{1}{16}$ Farsunds Avis: Spind kgd. skal forskønnes.

$\frac{1}{16}$ Larvik Morgenavis: Urnelund og krematorium (hageark. *Kvam*, Tønsberg).

$\frac{1}{16}$ Porsgrunds Dagbl.: Tørmø kgd. skal utv. (byggartner *Thorleif Gundersen*).

$\frac{1}{16}$ Østlandets Bl.: Store forbedringer ved Kolbotn gravlund (kommunegt. *Ing. Netting*).

$\frac{1}{16}$ Akershus Amtstid.: Felles kgd. for Drøbak/Frogn?

$\frac{1}{16}$ Indre Akershus Bl.: Restaurering av Aurskog kgd. er snart fullført.

$\frac{1}{16}$ Kragerø Bl.: Bliir kgd. på Bråen nedlagt i år?

$\frac{1}{16}$ Moss Avis: Utv. av Svinndal kgd., utkast antat av stud. agric. *Kåre Nordal*.

$\frac{2}{16}$ Dagen: Kgdsvigsel i Gravdalspollen (ved provst *Th. Hovda*).

$\frac{5}{10}$ Adresseavisen: Utv. av Moholt kgd. (kr. 15,000).

$\frac{7}{10}$ Aftenposten: Kgdspøblemet i Oslo foran sin løsning, — der påtænkes erhvervet 250 mål areal ved Sognsvannet.

$\frac{18}{10}$ Rjukan Arbeiderbl.: Ytterligere kr. 5000 til Rjukan kgd. forskønn.

$\frac{2}{10}$ Sogningen: Tjugum kgd. skal utv.

$\frac{2}{10}$ Sunnmørsposten: Utv. av Flusund kgd. i Herøy.

$\frac{1}{11}$ Romsdalsposten: Behov for utv. av gravstedet ved Edøy kk.

$\frac{4}{11}$ Fr.stad Bl.: Den ny kgd. på østsiden ble innviet i går, — 600 gravpl. (byggartner *Stenseth*).

$\frac{1}{11}$ Bohusläningen: Ny kgd. i Svarteborg.

$\frac{9}{11}$ Helgelands Bl.: Ny kgd. på Tjøtta.

$\frac{9}{11}$ Larvik Morgenavis: Kgsplan fra 1921 realiseret i Stavern.

$\frac{9}{11}$ Fremtiden: Kgd. i Sande skal utv. mot kommunelokalet.

$\frac{12}{11}$ Aftenposten: Idekongkurrence om Alfaset kgd.

$\frac{13}{11}$ Vestfold: Omleggn. og modernisering af kgd. i Sandar.

$\frac{14}{11}$ Vestlandsnytt: Kommunen kjøper grunn til utv. av Flusund kgd.

$\frac{26}{11}$ Stjørdalingen: Utv. av kgd. i Meraker og Gudå.

$\frac{27}{11}$ Østlandets Blad: Drøbak mangler gravplasser.

$\frac{29}{11}$ Fjell-Ljom: Prekær plassmangel på Røros kgd.

$\frac{5}{12}$ Romdalsposten: Mangel på gravplass ved Eide kk.

$\frac{5}{12}$ Adresseavisen: Sula har ikke jord til begr.

Fra svenske dagblade

$\frac{9}{11}$ Kuriren: Svenneby kgd. indv. af kontraktprost W. Wallin. 1800 m², kr. 56,960 (arkitekt Axel Forsén, Göteborg, entreprenør Olsson).

$\frac{25}{9}$ Värmlands Folkbl.: Kgd. invigdes i Gillberga.

$\frac{28}{9}$ Arbetarbl.: Utv. av kgd. vid Tegeldmora kk indv. av f. d. ärkebiskop Erling Eidem.

$\frac{28}{9}$ Nya Verml. Tidn.: My kgd. i Nors indv. (trädgårdsark. S. Kaldén, jevnf. VK 18 s. 97—99).

$\frac{16}{10}$ Västerbotten Folkbl.: Hörnefors kgd. utv.

$\frac{23}{10}$ Arbetarbl.: Utv. av Järbo kgd. (kr. 17,000).

$\frac{21}{10}$ Nya Verml. Tidn.: Kyrkogårdsinvigning i Grums av biskop G. Borgenstierna (trädgårdsarkitekt S. Kaldén, jevnf. VK 18 s. 96—98).

$\frac{9}{12}$ Göteborgs Posten: Koster och Tjärnö i norra Bohusl. har fått nye kgd. invigd.

Fra tidsskrifterne

Arkitekten nr. 21. Jelling kongehøje (E. Dyggve).

A5 9. serie nr. 3, febr. 1957: Hvad er en kirke? Kirkebygningen og kulten, m. m.

Der Naturstein nr. 10: Das Grabmalschau in Köln. Weiteres aus der Grabmalschau ... Neue Bildhauerarb. von Franz Pechwitz. — Nr. 11: Die Tage der Totengedenkens im November. Handwerkliche Grabmale. Weder die hypermodernen Grabmalformen.

Deutsche Friedhofskultur nr. 9: Wertschätzung einer Friedhofspflanzung. Zur Tagung der Friedhofsgärtner. Friedhofsgärtnerische Fragen in der Diskussion. Unterhaltungskosten als Grundlag für die Gebühren. Neue Friedhofskapelle auf dem Stadtfriedhof in Pinneberg. Neun neue Ehrenstätten in Hessen. Soldatenfriedhof Bodendorf eingeweiht. — Nr. 10: In Ordnung, sagten viele Fachleute, als sie Dortmunds Hauptfriedhof besichtigten. Von der Grabgestaltung zum „Friedhof im Grün“ (Herbert Grünwald). Grabgestaltung auf dem Dortmunder Hauptfriedhof (Karl Schrön). Richtlinien für Grabpflege und Friedhofsarbeiten auf dem Dortmunder Hauptfriedhof. Rauchschäden an Pflanzen und ihre Auswirkungen (Strobel). Friedhofsgestaltung als Aufgabe des Garten- und Landschaftsarchitekten (Albert Eckert) m. m. — Nr. 11: Immer teilten Baum und Strauch den Schmerz des Menschen.

Dauerngräber. Über das Verpflanzen älterer Bäume (Jos. Brücken). Grünflächen einst und heute.

Historiske medd. om København. 4. r. V hefte 3—4: Minder fra jødekirkegården i Møllegade (Jul. Margolinsky).

Ignis nr. 10: Eldbegängelse och samhällsekonomi (Nils Grufman). Vilka begravningskostnader bör samhället betala? (Bertil Bagger-Sjöback). Utformning av krematoriets inre ur praktisk synspunkt (Kurt Jeanson). Stockholm har haft krematorium i 70 år. Krematorier som för närvarande äro under uppförande (Lohe). Meför eldbeg. ett nydanande på kyrkogårdskonstens område? (Ulla Bodorff). — Nr. 11: Det internationelle eldbeg-förbundet (N. Grufman). 1957 års internat. eldbeg-kongres. Vetlanda krematoriums återinvigning (Jules Ingelow). Om gravskrifter och epitafier (stenskrift) — (Agnes Grönqvist). — Nr. 12: Om upplysningsverksamhet för eldbeg. Om gravskrifter och epitafier (Agnes Grönqvist). Göteborg krematorium och dess konstnärlige utsmäckning (Rolf Bergh). „Männinskans väg“ i Göteborg krematorium (Uno Lindberg).

Kriegsgräberfürsorge Aug/sept: Wir bringen Blumen für BODO. Wir helfen, Jugend im Einsatz für die Kriegstoten, m. m. — Nov.: Gemeinschaft des Leides. Das trauernde Elternpaar. Neue Ehrenstätten eingeweiht m. m.

Kunst und Stein Sondernr: Christliche Kunst (Walter Bernet). — Nov.: Grabsteine.

Landsbygraveren Nr. 3: Ferieordning (H. Olesen). „Sygdom“ i thujahækkene (Poul Hansen). — Nr. 4: Hyld, Elm. — Nr. 5: Vore regulativer (H. Olesen). Planter på kirkegården (Poul Hansen). — Nr. 6: Gravere og gartnere (J. B. Jensen). — Nr. 7: Efterløn (V. A. Dierks). Gravere contra Gartnere (H. L. Kanstrup Jensen). Gravere eller gartnere på vore landsby-kirkegårde (Axel Bruun). Blomster og Knallerter (Frederik Pedersen). Klippetid (Hans Vind). — Nr. 8: Gartneruddannet contra andre (Peter Christensen m. fl.). — Nr. 10: Regulativerne (A. Haugegard Jensen) m. m.

Menighedsrådenes blad nr. 8: Dømt for hærværk på kirkegårdsmur. — Nr. 9: Træerne og kirkerne (T. C.). Kirkegården omkring kirken (T. C.). Særpærget kirkegård i Glostrup. Krematorium til $\frac{1}{2}$ mill. kr. i Fr.havn (af L. Teschl). — Nr. 10: Kirkegårdene er et kirke ligt anliggende. — Nr. 11: Skriftlig opgave på graverkursus i Hadsten (J. Exner).

Pharos nr. 4: The ethic of cremation (F. J. Edmond). Cremation in Denmark (N. J. Rald) m. m.

Stenmetz und Steinbildhauer nr. 10: Grabsteine. Kinder und Ausstellplätzen für Grabmale. — Nr. 11: Musterfriedhof Saar. Sinn und Form der Gedächtnismale unserer Zeit.

Stenhuggertidende nr. 5: Nye gravmonumenter (Carl Petersen).

Fra det faglige bogmarked

Gunnar Weibull: Gräsmattor. Lommeformat, 76 s., Ljus, Motala 1957. 4,75 sv. kr.

I forlaget *Ljus'* små håndbøger er fremkommet denne lille og pæne bog om græsplæner, — et emne som er mere og mere aktuelt på nordiske kirkegårde. Om frøblandinger siger bogen bl. a., at bortset fra plantegræsplæner er det ikke muligt at skabe nogen højklases græsområde uden at der må medgå ca. 15—20 % almindelig hvene deri. Mansavner stadig exakte oplysninger om græsset i forhold til gravstedernes og kirkegårdenes særlige krav, — hvem kommer med nyt herom? De gjorde erfaringer stammer fra forfatterens arbejde forskellige steder i Sverige.

Gunnar Martinsson: En bok om trädgårdar. 8°, 182 s., Albert Bonnier, Stockholm. Sv. kr. 32,—. Med undertitel: tomtval, idéritningar, trädgårdsdetaljer, — har den svenske havearkitekt her gjort en nydelig bog om havens anlæggelse. Den består dels af tekst, perspektiver og skizzer i sort samt nogle haveplaner i farve, alt på mat papir, dels af en del helsides fotografiske gengivelser på krideret papir, og foruden forfatterens nydelige (måske lidt for „korrekte“) tegninger rummer den planer også af nogle danske og andre udenlandske havearkitekter samt flere svenske. Det er en nydelse at studere den.

Alfred Reich: Gärten, die uns glücklich machen. 8°, 160 s., F. Bruckmann KG, München 1956. DM. 16,80.

Den meget produktive tyske havearkitekt har her serveret en rigt illustreret bog med undertitel: ideer, tilskyndende forslag, smukke billeder, — som er en ny og meget omarbejdet udgave af den i 1948 udgivne bog med anden titel. Han motiverer og forklarer bogen med, at gentagelse slå fast, — at meget kun er antydning, — at den er underholdende, — uden system og uden nogen recept på det exakte, og uden originale tanker. Derfor er den mere ræsonnerende end belærende, og det er en ny-

delse at blade den igennem. Der er også farvebilleder foruden adskillige helsides autoclicheer af havepartier, landskaber og planter i sommersol og sne.

Steen Eiler Rasmussen: Om at opleve arkitektur. 8°, 256 s., Gad, Kbh. 1957. Kr. 20,00.

Med sin nyeste bog har professor *Steen Eiler Rasmussen* ikke blot føjet et smukt led til sin række af bøger, men også givet et værdifuldt bidrag til spørgsmålet om at vurdere arkitektur, — hvilket (som han skriver det s. 246) ikke må ske som man bedømmer skolepræstationer, men som planteelskeren glæder sig over sine planter. Med allusioner til musik og skøjteløb, dans og bilkørsel, svaler og rytmer og meget, meget andet, samler han i sin rummelige favn arkitektur fra 4 verdensdele og utalte generationers skiftende krav og kår, der også har givet skiftende stilformer udtryk. Han formår ubesværet at skrive om museet i Fåborg, Peterskirken og den spanske trappe i Rom, papirhusenes berettigelse i Japan, brugsværdien af Thorvaldsens museums rum, farverne i Rungsted kommuneskole og lydsproget i filmen *Den tredje Mand*, og han kender som sin egen lomme *Falling Water* i Pennsylvania, le Corbusiers kirke i Ronchamps, Kaare Klints møbler og politigården i København og andet mere, som han dog ikke selv har bygget noget af. Hans karakteristiske lune finder man i valget af billedet af *Chr. IV* (alias *Johs. Meyer*) på cykle, men selvom dette billede lyser af anakronisme, synes man ikke (som det er anført), at det illustrerer nogen mangel på logik. Hans kritik og analyser er dejligt positive, og de vidner om forsøg på forståelse, — meget sjældent bliver det til noget fordømmende. Han siger, at bogen er skrevet, så at den kan læses af fjortenårige og også kunne forstås af de noget ældre aldersklasser. Selvom man ikke kan kapere alt, og selvom den vel nok burde læses kapitelvis for bedre at blive fordøjet, så har anmelderen ikke kunnet lægge den fra sig, men har måttet læse forord, tekst, billeder og efterord i eet stræk — og føler sig derefter som en forstående fjortenårig, — dog næppe fuldtud som „læderjakken“ på omslagets forside.

Gerd Krüssmann: Taschenbuch der Gehölzverwendung. Lommeformat, 132 s., Paul Parey, Berlin und Hamburg 1958. DM. 10,80.

I oktober 1957 (men påtrykt: 1958) udkom denne lille ting om anvendelse af planteskolernes træer, forfattet af dendrologen ved den botaniske have i Dortmund. Den er gjort meget kortfattet ved hjælp af en masse forskellige tegn, som forklarer planternes egenskaber, deres forhold til lys og jordbund, klima og

andet mere, og den vil utvivlsomt kunne være god til hjælp ved udarbejdelse af beplantningsplaner såvelsom til bedømmelse af brugbarheden af en plante, man ikke kender og står overfor i planteskolen.

Gerda Gollwitzer und Rudolf Oriner: Kinderspielplätze. 4°, 104 s., Callwey, München 1957. DM. 12,50.

Det er et udmærket skrift, som er udsendt som nr. 2 i det tyske selskab for havekunst og landskabspleje. Man har bl. a. ladet nogle børn tegne deres drømmesyn om ønskværdige børnelegepladser, og man har taget talrige eksempler med fra ind- og udland, derunder også danske børnelegepladser af forskellig art. Illustrationerne støtter på en udmærket måde teksten, og det hele har et tiltalende og smukt udseende, — det bedste der endnu er kommet om dette emne.

Kelvin Lindemann: Mens nattergalen synger. 8°, 196 s., Thaning & Appel, Kbh. 1957. Kr. 13,75.

Med undertitel: Betragtninger over livet i min have, — har den flittige havemand og forfatter udsendt denne hyggelige bog med erfaringer fra livet i haven, — dette i snævrere forstand især omfattende dyrelivet, hvad også titlen synes at tyde på. Men det forhindrer ikke, at han også beretter om græsplæner, stengårder og kompostbunker. Straks tror man, at det er have-satire a la *Capek*, men det går hurtigt over, for det er mere blandinger af praktiske råd, erfaringer og filosoferen, hovedsagelig subjektivt og gjort i haven i Grønholt. En rar bog at være i selskab med.

Haven. Land og By. Redaktion: *B. Friis Nielsen*. 8°, 232 s. + 4 farvetavler. Det kgl. d. landhusholdningsselskab, Kbh. 1958. Kr. 18,00.

Med denne bog og dens noget abrupte titel har landhusholdningsselskabet fortsat sin glørværdige tradition med udgivelse af havebøger, og under redaktionens faste tag er emner og afsnit delt, så man næsten kun af stilen i sproget kan fornemme, hvem der af forfatterne *Bruun-Møller, P. Neergaard, Henrik Nielsen* og *C. Th. Sørensen* har skrevet hvad. Skønt sol og vind billedligt talt sikkert er søgt delt lige, skønnes dog haven på landet at have foresvævet forfatterne mere end den i byen. Og både til landboere og andre slags have dyrkere gives der et væld af gode råd, ikke mindst til begyndere i denne form for jorddyrkning og fritidsbeskæftigelse. En smuk bog i et smukt formål.

Friedhof und Grabmal. Jahrbuch 1956 der Arbeitsgemeinschaft für Friedhofsgestaltung. Lomformat, 20 s. + 8 s. billeder. Deutsche Friedhofskultur Verlag, Aachen 1957.

Med artikler om kunstnerret til gravmæler, personlighedspræg på sådanne, håndværksarbejde m. m. og med en del udmærkede fotografier af hovedsagelig nonfigurative gravmæler slutter denne årbog sig pænt til tidligere af samme art.

Resolutioner m. m. (fortsat fra tillægss. 56).

Ministeriet finder herefter ikke, at der er grundlag for med henblik på kirkegårdens senere nedlæggelse at indføje andre bestemmelser end den allerede forlængst trufne beslutning om, at der ikke sælges nye gravsteder på kirkegården.

Såfremt der herefter til sin tid, når spørgsmålet om kirkegårdens nedlæggelse bliver aktuelt, endnu måtte bestå gravstedsrettigheder på kirkegården, må man have menighedsrådet henvist til at træffe overenskomst med de pågældende gravstedsejere om sløjfning af de omhandlede gravsteder, jfr. § 29 i kgl. anordning af 20. april 1953 om kirkegårde.

Kirkeministeriets skriv. af 1% 53 (til stiftamtmanden og biskoppen over Roskilde stift), hvorefter det ikke kan stilles som betingelse for et areals vederlagsfrie overdragelse til udvidelse af en kirkegård, at der tilsikres udensognsboende en videregående adgang til at blive begravet på kirkegården end den i den gældende lovgivning hjemlede.

I et mød hr. stiftamtmandens og Deres Højærværdigheds erklæring af 27. april 1953 her til indsendt andragende har Rørvig Sogns menighedsråd påny anholdt om ministeriets godkendelse af det hoslagt tilbagefølgende skøde, i henhold til hvilket „Foreningen til værn om Rørvig Sogns naturskønhed“ vederlagsfrit overdrager parcellerne matr. nr. 56 e og 57 d, Rørvig By og Sogn, til Rørvig Kirke til brug ved udvidelse af Rørvig kirkegård, idet menighedsrådet under hensyn til den i ministeriets skrivelser af 23. december 1952 og 25. marts 1953 udtalte betænkelighed ved bestemmelsen i skødet post 5*) har foreslået, at den nævnte post ændres til følgende affattelse:

*) I ovennævnte skrivelse af 25. marts 1953 udtalte kirkeministeriet bl. a., at ministeriet må fastholde sin tidligere i sagen trufne afgørelse, jfr. skrivelse herfra af 23. december 1952, hvorefter man ikke finder at kunne godkende den i skødet post 5 indeholdte bestemmelse om ændring af kirkegårdens vedtægt, idet den nævnte bestemmelse ville forpligte menighedsrådet til i ubegrænset omfang at udlægge gravpladser på kirkegården til udensogns boende, hvilket eventuelt kunne tænkes at medføre en fuldkommen overbelastning af kirkegården og navnlig også ville være lidet stemmende med den menighedsråds ved bestemmelsen i § 25, stk. 4, i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde tillagte dispositionsfrihed, hvorefter et menighedsråd vel kan — imod forhøjet betaling — men ikke skal tilstå udensogns boende adgang til at blive begravet på kirkegården.

„Rørvig Kirke forpligter sig til at forandre kirkegårdens regulativ således, at enhver, der står i den danske folkekirke, kan erhverve gravsted på kirkegården i levende live og mod en betaling, som fastsættes af kirkens menighedsråd, for så vidt Rørvig menighedsråd skønner, at pladshensyn tillader det.“

I anledning heraf skal man tjenstlig meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet allerede under hensyn til de vanskeligheder, som vil melde sig, når en servitutmæssig bestemmelse af den heromhandlede art ved arealets overdragelse til menighedsrådet skulle tinglyses som en bestanddel af skødet, fremdeles ikke finder at kunne tiltræde den omspurgte post 5, hvis indhold efter den senest foretagne ændring iøvrigt ikke ses at kunne give de pågældende nogen bedre retsstilling med hensyn til erhvervelse af gravsteder på kirkegården, end det allerede er hjemlet ved bestemmelserne i loven og kirkegårdsvedtægten, hvorved endnu en gang bemærkes, at det under alle omstændigheder må være en forudsætning for, at udensogns boende kan erhverve gravplads på en kirkegård, at disse herfor udræder et højere beløb end sognets egne beboere.

Kirkeministeriets skriv. af 13/7 53 (til stiftamtmanden og biskoppen over Lolland-Falsters stift) ang. en besværing fra en sognepræst over, at en sti gennem præstegårdshaven af sognets beboere benyttedes til færdsel fra og til kirken og kirkegården.

Kirkeministeriets skriv. af 20/7 53 (til de kgl. bygningsinspektører) ang. adgang til forelæggelse af visse kirkegårdssager til erklæring hos kunstakademiets udvalg for havekunst.

Ministeriet finder anledning til herved at henlede hr. bygningsinspektørens opmærksomhed på, at ministeriet nu i medfør af bestemmelsen i § 8, stk. 2, i kgl. anordning om kirkegårde af 20. april 1953 vil kunne forelægge sager angående anlæg af nye kirkegårde og kirkegårdsudvidelser samt forslag til ændring af bestående kirkegårdes anlæg til erklæring hos kunstakademiets udvalg for havekunst, når ministeriet skønner, at dette er påkrævet.

Det tilføjes, at det herefter vil være uforholdent, at der i sådanne sager, som måtte være forelagt Dem til erklæring, af Dem rettes henvendelse til nogen på dette område særlig sagkyndig.

Kirkeministeriets skriv. af 22/7 53 (til stiftamtmanden og biskoppen over Roskilde stift) ang. en besværing over, at et gravsted inden gravstedsrettens udløb var blevet sløjfet og den på gravstedet hensatte gravsten fjernet under hensyn til, at gravstedet ikke blev behørigt vedligeholdt, m. m.

I det med stiftsøvrighedens erklæring af 10. juni 1953 hertil tilbagefulgte andragende har fru N. N. besværet sig over, at hendes morfaders, O. O.'s gravsted på Fanefjord kirkegård er blevet sløjfet og den på gravstedet hensatte gravsten fjernet, uanset at det tidsrum, for hvilket retten til gravstedet er erhvervet, endnu ikke er udløbet.

Det fremgår af sagen, at gravstedsretten er erhvervet for tiden indtil 1959, men at menighedsrådet, da gravstedet ikke blev behørigt vedligeholdt, har ment sig berettiget til i henhold til § 21, stk. 6 og stk. 7, i den i genpart hoslagt tilbagefølgende vedtægt for kirkegården at sløjfe gravstedet og bortskaffe det på gravstedet hensatte mindesmærke.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at menighedsrådet har været uberettiget til at nedlægge det pågældende gravsted forinden udløbet af det tidsrum, for hvilket gravstedsretten var erhvervet. Man henviser i denne forbindelse til bestemmelsen i § 5, stk. 4, i kgl. anordning af 20. april 1953 om kirkegårde, hvori det er anført, at gravstedet, såfremt bestemmelserne for dets vedligeholdelse ikke overholdes, eventuelt efter forudgået varsel til gravstedssejeren kan „sløjfes“ og derefter enten tilplantes eller tilsås med græs eller gruslægges, hvorimod gravstedet ikke må tages i brug inden gravstedsrettens udløb.

Såfremt vedligeholdelsen af gravstedet ikke har været tilfredsstillende, har menighedsrådet derfor i det foreliggende tilfælde været berettiget til at lade gravstedet tilsås med græs eller udlægge med grus, men ikke til at nedlægge det, jfr. foran. I særdeleshed har menighedsrådet været uberettiget til at disponere over det på gravstedet henstående mindesmærke, idet vedtægtens bestemmelse om, at de på et gravsted anbragte mindesmærker tilfalder kirken i tilfælde af gravstedets „sløjfning“, må forstås således, at dette kun gælder, når et gravsted hjemfalder ved udløbet af den tid, for hvilken det er erhvervet, uden at der er betalt for fornyelsen af samme over en ny periode.

Ministeriet må herefter meget beklage den anvendte fremgangsmåde i det foreliggende tilfælde og skal anmode stiftsøvrigheden om at ville pålægge menighedsrådet påny at stille gravstedet til rådighed for den pågældende familie samt såvidt muligt at retablere tilstanden, forsåvidt angår det i sin tid på gravstedet anbragte mindesmærke.

— — — — —
Kirkeministeriets skriv. af 27/7 53 (til stiftamtmanden og biskoppen over Haderslev stift)

om, hvorvidt en inskription på en gravsten måtte karakteriseres som upassende.

I det med hr. stiftamtmandens og Deres Højærværdigheds erklæring af 2. juli 1953 hertil tilbagefulgte andragende har landetsretssagfører N. N., København, som sagfører for husejer O. O. oplyst, at husejer O. O. på sin afdøde hustrus grav på A. kirkegård har anbragt en sten med sålydende inskription: „Bye-bye Mitta — sleep in peace“, og at husejer O. O. fra provstiudvalget har modtaget meddelelse om, at denne inskription ikke kan tillades, da den af provstiudvalget må karakteriseres som upassende, i hvilken forbindelse provstiudvalget har henvist til punkt 5 i vedtægten for A. kirkegård.

Således foranlediget skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet bl. a. under hensyn til, at husejer O. O., der sammen med sin hustru har tilbragt en lang årrække i U.S.A., ifølge det oplyste anvendte hilsenen „bye-bye“, hver gang han tog afsked med sin hustru — ligesom dette udtryk jo også anvendes regelmæssigt i den engelsktalende verden, omtrent svarende til det danske farvel — ikke for sit vedkommende finder, at den omhandlede inskription kan kaldes upassende, og at man derfor ikke mener, den bør forbydes.

Kirkeministeriets skriv. af 1/8 53 (til stiftamtmanden og biskoppen over Roskilde stift) ang. **anbringelsen af kirken tilhørende kapitaler, som er henlagt til vedligeholdelse af gravsteder på kirkegården.**

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 19. juni 1953 hertil indsendt andragende har Jystrup og Valsøllille menighedsråd anholdt om tilladelse til at bibeholde den hidtidige ordning, hvorefter kapitaler, der hensættes til vedligeholdelse af gravsteder på Jystrup og Valsøllille kirkegårde, indsættes på bankbøger, der beror hos menighedsrådene.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at det som almindelig regel gælder, at kirken tilhørende kapitaler, der er henlagt til vedligeholdelse af gravsteder, vil være at indbetale til stiftsmidlerne til forrentning til fordel for kirken, men at ministeriet på derom i det enkelte tilfælde fremsat andragende, når særlige forhold taler derfor, vil være sindet at tage under overvejelse at meddele tilladelse til, at vedligeholdelseskapitalen indsættes i et privat pengeinstitut på vilkår, at den pågældende kontrabog med dette institut forsynes med stiftsøvrighedens

forbudspåtegning, jfr. kgl. anordning af 20. april 1953 § 23, stk. 2.

Efter den anledning, sagen dertil giver, tilføjes, at man med stiftsøvrigheden er enig i, at bestemmelsen i § 24 i vedtægterne for Jystrup og Valsøllille kirkegårde må opretholdes uændret, således at der intet udstreges og den foreslåede tilføjelse udgår.

Kirkeministeriets skriv. af 13/8 53 (til Frederiksberg kommunes tekniske forvaltning) ang. **afslag på et andragende om tilladelse til at anbringe nogle lysmaster i muren omkring Solbjerg kirkegård.**

Kirkeministeriets skriv. af 3/8 53 (til stiftamtmanden og biskoppen over Ribe stift) om, at **hele vederlaget for gravsteders erhvervelse eller fornyelse for flere end een fredningsperiode skal oplægges blandt kirkens midler, samt om sikring af gravstedernes vedligeholdelse indenfor det tidsrum, for hvilket gravstedsretten er erhvervet.**

I skrivelse af 21. juli 1953 har stiftsøvrigheden forelagt ministeriet forskellige spørgsmål i forbindelse med fornyelsen af 3 familier A. tilhørende gravsteder på B. kirkegård.

Af sagen fremgår det, at der mellem menighedsrådet og gravstedsejerne er truffet aftale om fornyelse af de omhandlede gravsteder for en periode af 100 år, regnet fra den nuværende fredningsperiodes udløb i 1960, mod erlæggelse af et vederlag af ialt 1.266 kr. Beløbet er af gravstedsejerne betalt til menighedsrådet, der heraf har indbetalt 886 kr. til stiftsøvrigheden, medens restbeløbet som vedrørende første fredningsperiode efter fornyelsen er indgået i kirkens kasse.

Det er endvidere oplyst, at der med hensyn til vedligeholdelsen af gravstederne, der ialt dækker et areal af 120 m², ikke har kunnet opnås enighed mellem menighedsrådet og gravstedsejerne, idet disse ikke har villet gå ind på at betale det af menighedsrådet fordrede vederlag af 300 kr. årlig eller kapitaliseret ca. 7.000 kr. for kirkens overtagelse af vedligeholdelsen. I stedet har gravstedsejerne ladet indsatte et beløb af 3.000 kr. i B. Sogns Sparekasse, således at renterne af denne kapital skal anvendes til gravstedernes vedligeholdelse.

Ved sagens forelæggelse for ministeriet har stiftsøvrigheden rejst spørgsmålet om, hvorvidt menighedsrådet ved at tilbageholde den del af vederlaget, der vedrører den første fredningsperiode efter fornyelsen, kan anses at have handlet i overensstemmelse med bestemmelsen i § 25, stk. 6, i lov nr. 282 af 30. juni 1922 om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde, jfr. be-

kendtgørelse af 23. juli 1947, hvorefter al betaling, der erlægges for erhvervelse af gravsteder for flere end een fredningsperiode, skal oplægges blandt kirkens midler.

Stiftsøvrigheden har endvidere udtalt, at den trufne ordning med hensyn til gravstedernes vedligeholdelse formentlig ikke kan betragtes som tilfredsstillende, men at der bør søges tilvejebragt en ordning, hvorefter kirken overtager vedligeholdelsespligten mod et af stiftsøvrigheden fastsat vederlag.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at bestemmelsen i fornævnte § 25, stk. 6, må forstås således, at *hele* vederlaget for erhvervelse eller fornyelse af gravsteder for flere fredningsperioder skal oplægges blandt kirkens midler. Menighedsrådet har således ikke været berettiget til at tilbageholde en del af vederlaget, hvorfor det tilbageholdte beløb må indbetales til stiftsøvrigheden.

Med hensyn til gravstedernes fornyelse bemærkes, at gravstedsejerne ifølge loven kun har krav på fornyelse for een fredningsperiode ad gangen, og at menighedsrådet derfor kunne have stillet det som vilkår for fornyelsen af gravstederne for mere end een periode, at der blev indbetalt et beløb til kirken for dennes overtagelse af vedligeholdelsespligten eller truffet anden for kirken tilfredsstillende ordning til sikring af vedligeholdelsen indenfor hele det tidsrum, for hvilket gravstedsretten er fornyet.

Da fornyelsen imidlertid nu har fundet sted, uden at et sådant vilkår er stillet, må det have sit forblivende ved den trufne ordning, i alt fald så længe gravstederne vedligeholdes forsvarligt. Det bør dog foreholdes gravstedsejerne, at såfremt den hensatte kapital med tiden skulle vise sig utilstrækkelig, må familien drage omsorg for vedligeholdelsen på anden måde, idet kirken *ikke* har påtaget sig nogen forpligtelse med hensyn til vedligeholdelsen. Som følge heraf vil gravstederne kunne ryddeliggøres og besås med græs eller gruslægges, såfremt de ikke vedligeholdes sømmeligt, jfr. fornævnte lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde § 23, stk. 2.

Kirkeministeriets skriv. af $\frac{1}{10}$ 53 (til direktøren for nationalmuseet) ang. **ejendomsretten til Maarup Kirke og omliggende kirkegård.**

Efter at ministeriet i skrivelse af 28. august 1952 havde godkendt, at Maarup kirke og om-

liggende kirkegård i Aalborg stift henlægges under nationalmuseets bestyrelse som et fredet mindesmærke, således at de med kirkens og kirkegårdens fremtidige vedligeholdelse forbundne udgifter afholdes af nationalmuseet, har museet i skrivelse af 16. september 1953 forespurgt, om ministeriets skrivelse er at opfatte således, at nationalmuseet har overtaget ejendomsretten over den omhandlede kirke og kirkegård.

I anledning heraf skal man meddele, at ministeriets skrivelse af 28. august 1952 er at forstå således, at ejendomsretten til Maarup kirke og omliggende kirkegård i henhold til skrivelsen er overgået til nationalmuseet med de i skrivelsen indeholdte reservationer.

Det tilføjes, at såfremt der måtte blive spørgsmål om en eventuel flytning af kirken, må sådan ikke finde sted uden kirkeministeriets samtykke.

Kirkeministeriets skriv. af $\frac{5}{10}$ 53 (til biskoppen over Københavns stift) ang. **udgiften ved udgivelsen af et „sangblad“ til uddeling ved de på Allehelgens søndag afholdte særlige gudstjenester i kapellerne på de københavnske og frederiksbergske kirkegårde.**

I skrivelse af 7. september 1953 har Deres Højærværdighed oplyst, at der ved de på Allehelgens søndag afholdte særlige gudstjenester i kapellerne på de københavnske og frederiksbergske kirkegårde samt i kirker, der ligger på kirkegårde, hidtil har været uddelt et af „Menighedsforbundet“ bekostet sangblad.

Med henvisning til, at „Menighedsforbundet“ sidste vinter ophørte med at eksistere, og at man således står uden midler til dækning af udgifterne ved udgivelsen af nævnte sangblad, har De derhos anmodet ministeriet om at være behjælpelig med at finde en udvej til dækning af de omhandlede udgifter, der beløber sig til ca. 300 kr. årlig.

Således foranlediget skal man meddele, at ministeriet kan bifalde, at udgiften til udgivelsen af det ommeldte sangblad udredes som en fællesudgift indenfor det anførte beløb af 300 kr. af ligningen til de københavnske selvejende kirker.

Kirkeministeriets skriv. af $\frac{9}{11}$ 53 (til stiftsamtmænd og biskoppen over Roskilde stift) ang. **den i kgl. anordning om kirkegårde af 20. april 1953 § 22, stk. 1, omhandlede kirkegårdsprotokol, dens førelse og udgiften herved m. m. Se VK. XVIII tillægss. 21.**